

<https://doi.org/10.5817/OS2019-3-8>

Fascinující antologie pozapomenutých slovenských básníků

OPERA SLAVICA [XXIX/2019/3]

BOKNÍKOVÁ, A. (ed.) *Potopené duše: z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*. Bratislava: Aspekt, 2017. 473 stran. ISBN 978-80-8151-048-9.

Fascinující antologii slovenských básníků z první poloviny 20. století sestavila a edičně dokonale do světa vypravila a rozsáhlou předmluvou a analytickým komentářem opatřila bratislavská literární vědkyně, docentka Andrea Bokníková, která tu navázala na výzkumy svých předchůdkyň.¹ Jak mi napsala, je to její srdcová záležitost. A je zřejmé proč. Soubor sestávající se z poezie, ale také prozaické dokumentace, korespondence a dalších textů Ludmily Groeblové (1884–1968), Šáry Buganové (1906–1978), Zory Jesenské (1909–1972), Henny Fiebigové (1917–2016), Nory Preusové (1922–2006), Violy Štepanovičové (1921–1973), Hany Záhorské (1919–2011), Eleny Kamenické (1917–1953), Slávy Manicové (1918–2014) Bely Dunajské (1921–2008), Viery Szathmáry-Vlčkové (1900–1966) a Viery Markovičové–Záturreké (1910–1953) ukazuje několik věcí. Představené básničky se narodily v různých obdobích, některé ještě za staré monarchie, jiné už za Československé republiky, spíše však na jejím úsvitu. Jejich básnická tvorba však zrála za Slovenského štátu, tedy ve 40. letech 20. století, ačkoli začínaly psát často už v průběhu 30. let. Většinou si básnickou tvorbu do konce života neudržely, život je nasměroval jinam, a to zcela nebo částečně, často z „velké literatury“, k níž měly v podstatě všechny řádně nakročeno, unikají k dětské literatuře (tím nechci říci, že ta nepatří k „velké literatuře“, ale je faktem, že často slouží jako refugium z důvodů osobních a často i politických). Snaží se prosadit, komunikují, účastní se literárního života, ale musejí za svoji existenci v písemnictví bojovat, a to editorka zdůrazňuje, s averzí vůči ženám-umělkyním a literátkám, z nichž řada vystudovala univerzitu a jejichž umělecká tvorba má vysokou estetickou úroveň. Kromě osobních zážitků je to jistě i tato společenská pozice, jež způsobují v podstatě pesimistický tón jejich poezie, dominanci existenciálních motivů, melancholie, nostalgie, motivy deprese a smrti. Nejde o žádné básnické experimenty, spíše o tradiční básnické postupy, tradiční strofiku a metriku, někde

[recenze]

1 Viz RUDINSKY, N. L.: *Incipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers, Inc. 1991; MIKULOVÁ, M.: *Goeblová, Timrava a tí ostatní...* Slovenské pohľady 1991, č. 11, s. 73–77; MIKULOVÁ, M.: *Ženy a národ na prelome 19. a 20. storočia*. Aspekt 1994, č. 3, s. 72–74; Viz recenzi: MIKUŠŤÁKOVÁ (ZELENKOVÁ), A., POSPÍŠIL, I.: *Ženy v kultúrnych dejinách*. Norma L. Rudinsky: *Incipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*. Slavica Publishers, Inc., Columbus 1991, 285 s. SPFFBU, D 41, 1994, s. 167–168.

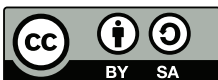
o jasnou archaickou inklinaci. Většinu spojuje i česká stopa a zkušenost: buď v českém prostředí, hlavně v Praze, přímo studovaly nebo žily, nebo byly zasaženy českou poezií: u některých je to zcela zřejmé, u jiných spíše skryté a editorka to nezamlčuje, jak tomu občas bývá. Viera Szathmáry-Vlčková, jejímž manželem byl český a slovenský literární historik, rodem Čech, Jaroslav Vlček, začala psát nejdříve česky, podobajíc se tak slovenským básníkům poloviny 19. století, než přešli k štúrovské slovenštině; využívala tedy otcovský, ale potom mateřský jazyk. Psát recenzi na takovou antologii není jednoduché, neboť vše podstatné nám už vyložila sama editorka jak ve své úvodní důkladné studii, tak v bohatých edičních poznámkách, komentářích apod. Například Ludmila Groeblová si jistě v manželství s českým historikem Václavem Chaloupeckým užila svoje i vzhledem k jeho postoji k slovenské kultuře a jazyku, naopak její vztah k Ivanu Kraskovi byl bohatým inspiračním zdrojem. Její poezie zahrnuje v podivuhodné směsici přírodní, milostnou a reflexivní lyriku. I její úvahy o literatuře obsažené v korespondenci nebo esejích mají svou trvalejší hodnotu. Některé básničky nevystupovaly pod svými občanskými jmény – důvody byly různé. Šára, vlastně Šarlota nebo Karola Bugarová studovala na univerzitách v Bratislavě i Praze, stejně jako na Sorbonně, učil ji Albert Pražák. Tu mě napadá: snad by se právě kulturní působení Čechů na Slovensku – na bratislavské Univerzitě Komenského ve 20. a 30. letech minulého století – mohlo stát předmětem seriózního, nikoli je útržkovitého bádání v rámci slovenského výzkumu se všemi známými i neznámými kontroverzemi – důvody by tu byly a moje letmá nahlédnutí do dobových materiálů i archívních a současné pohledy mě v tomto přesvědčení posilují, jistě i v souvislosti s osudem těchto básnířek nebo vůbec žen v literatuře. Básničky jistě trpěly nedoceněním, ale současně si nic nevynucovaly, nechtěly na stránkách literárních časopisů padesátiprocentní zastoupení, měly silnou a kritickou sebereflexi, dokonce po svých mužských kritikách žádaly přísné posouzení, jak se tu dočítáme. Zajímavé je, že ani tvorba takové autorky, jakou byla Zora Jesenská, nijak z tohoto proudu nevybočuje ani kvalitativně ani charakterem tvorby, byť samozřejmě rozsahem svého díla a jeho rozmanitostí své ženské kolegyně namnoze silně překonává, ale jinak je charakter tvorby podobný. To taková Henny Fiebigová jí v síle básnického výrazu v ničem podstatném neustupuje, stejně jako Nora Preusová. Většinou tyto dívky a ženy pocházely ze vzdělaných rodin katolického nebo evangelického prostředí, z rodin pevně budovaných a společensky dobře postavených, i když nikoli vždy vysloveně intelektuálních (například Viola Štepanovičová pocházela z rodiny železničáře, Hana Záhorská, vlastně Angela Jindová byla zase spjatá s Tatrami a Slovenským rájem, její tvorba také potvrzuje převažující povolání těchto básnířek: buď se vdaly za zajištěné muže, obvykle ve státní službě, nebo byly učitelkami, vychovatelkami, redaktorkami apod. Elena Kamenická, vlastně Valéria Slivkárová/Lukáčová, psala mimo jiné pro Elán a Slovenské pohľady a také její tvorba je spjata s koncem 30. a se 40. lety 20. století). Zajímavé je, že všechny tyto básničky

byly podstatně méně zasaženy tím, čím slovenská literatura přesahovala již tehdy svůj národní rámec: slovenskou variantou poetismu, naturismem a nadrealismem, spíše tu převažuje parnasistní ladění blízké předmodernistické fázi básnického výrazu, ale možná v tom nejsem přesný a mohu se i zcela mýlit. Některé emigrovaly se svými muži (Sláva Manicová) a dožily v cizině, jiné dokazují, že ani psaní poezie nemusí být nic tragického a život zkracujícího: dožily se takřka stovky; máme tu i jeden případ sebevraždy vynucené patrně politickou represí. Zvláště bohatý život prožila již zmíněná Viera Szathmáry-Vlčková. Zajímavé by bylo sledovat politické názory těchto básníků, tolik spjatých s českým prostředím, tedy zejména vztah k čechoslovakismu, k vytvoření Československa a později první Slovenské republiky, k jejímu válečnému angažmá, k Slovenskému národnímu povstání, k náboženství a církvím, k marxismu a socialismu – to se dovídáme jen kuse, nejasně, je to mlhavé, ale je to asi také tím, že k tomu je málo materiálu, že se k tomu záměrně příliš jasně nevyjadřovaly. Celkem vzato, ukazuje se, že kvalitní poezie může být i hodně tradiční a konzervativní, tematicky i konstrukčně, poetologicky/versologicky, že jsou některé věčné motivy, jichž se poezie jen nerada zbavuje, že ženská poezie tohoto typu bývá nejen zdrženlivá, introvertní, ale často i hodně otevřená, upřímná: toho si jejich mužští kolegové – alespoň soudě podle doložených názorů – vážili snad nejvíce. Klenot slovenské poezie první poloviny 20. století shromážděný, objevený a komentovaný Andreou Bokníkovou tu září v celé své smutné, tragické kráse. Znovu si připomínáme prorocká slova Michaila Bachtina o tom, že všechno vložené do literatury prožije ve „velkém čase“ svůj svátek vzkříšení.

Ivo Pospíšil

Literatura:

- BOKNÍKOVÁ, A. (ed.): *Potopené duše: z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*. Bratislava: Aspekt, 2017. 473 stran. ISBN 978-80-8151-048-9.
- MIKULOVÁ, M.: *Goeblová, Timrava a tí ostatní...* Slovenské pohľady 1991, č. 11, s. 73–77.
- MIKULOVÁ, M.: *Ženy a národ na prelome 19. a 20. storočia*. Aspekt 1994, č. 3, s. 72–74.
- MIKUŠŤÁKOVÁ (ZELENKOVÁ), A., POSPÍŠIL, I.: *Ženy v kulturních dejinách*. Norma L. Rudinsky: *Inxipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*. Slavica Publishers, Inc., Columbus 1991, 285 s. SPFFBU, D 41, 1994, s. 167–168.
- RUDINSKY, N. L.: *Inxipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers, Inc. 1991.

Toto dílo lze užívat v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrázky či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.